

نقش مدیریت ساخت در بافت های فرسوده شهری با رویکرد مشارکتی (مورد مطالعه: شهر ایلام)

مصطفی ملک زاده^۱، مرتضی ملک زاده^۲، زهرا کمری^۳

^۱ کارشناس ارشد معماری

^۲ کارشناس ارشد مدیریت ساخت

^۳ کارشناس ارشد RS/GIS

نام نویسنده مسئول:

مصطفی ملک زاده

چکیده

بافت های فرسوده و قدیمی شهر ایلام که به دلیل قدمت زیاد از بافتهای فرسوده شهری به شمار میرود و به علت کمبود امکانات و خدمات و تجهیزات شهری در این بافتها از یک طرف، و نفوذ کاربری های تجاری و فرامنطقه ای از طرف دیگر، بخش زیادی از ساکنان قدیمی این محلات را ترک کرده و واحدهای مسکونی به خصوص در لبه های محله تبدیل به انبار و کارگاه و سکونتگاه گروه های کم درآمد شهری شده است. از این رو بخشی از واحدهای مسکونی درون بافت مخروبه و متروکه شده و به صورت مأمن و مسکن معتادان، فروشندگان و توزیع کنندگان مواد مخدر و مجرمین و کجروان اجتماعی درآمده و باعث ناامنی اجتماعی و در نتیجه دامن زدن به گریز جمعیت از آن شده است. مقاله حاضر به تبیین اهمیت مشارکت در امر مدیریت ساخت در بافت های فرسوده پرداخته و سعی در بررسی عوامل موثر بر مشارکت ساکنین بافت فرسوده دارد. اطلاعات مورد نیاز تحقیق، از طریق تکمیل پرسشنامه، انجام مصاحبه و مشاهده جمع آوری شده اند. اطلاعات حاکی از آن است که ضعف اقتصادی ساکنین مهم ترین عامل پیش روی بهسازی -نوسازی بافت فرسوده این محلات است. علاوه بر ضعف اقتصادی ساکنین، عدم اطلاع رسانی، آموزش و ترویج اطلاعات در زمینه بافت های فرسوده و بهسازی و نوسازی شهری، موجب فقر فرهنگی -اطلاعاتی ساکنین در این زمینه شده است. در نهایت پس از تحلیل یافته ها، پیشنهاد هایی کاربردی بر اساس نیازهای بافت و پیشنهادهای مردم جهت بهسازی -نوسازی بافت فرسوده بر پایه مشارکت ساکنین آن ارائه شده است.

واژگان کلیدی: بافت های فرسوده، مشارکت، فرایند مشارکتی، مدیریت ساخت.

مقدمه

احیای بافت های فرسوده به ویژه در مراکز شهرهای بزرگ، یکی از مقوله های پیچیده ای است که همواره نگاه مدیران، کارشناسان و مردم را جلب کرده است؛ به ویژه اینکه در مراحل نوسازی و بهسازی شهری، ایجاد زیربنای سالم اقتصادی و برطرف کردن فقر مادی قشرهای ساکن آن از یک سو و همکاری و مشارکت مدیران و سایر دست اندرکاران ذی نفع و ذی نفوذ از سوی دیگر، دست کم این امید را به وجود می آورد که طرح هایی از این دست، نیمه کاره نخواهند ماند؛ بنابراین، امروزه در بیشتر مراکز شهری یا مجموعه های اجرایی، طرح های نوسازی و بهسازی که متشکل از همه سازمان های درگیر و مشارکت آن هاست، در قالب مدیریت یکپارچه و مشارکتی انجام می گیرد (رفیعیان، ۱۳۸۹: ۶). طبق برآوردهای اولیه، ۴۰ شهر کشور با مسئله ساختمانهای فاقد استحکام و محلات قدیمی فاقد معیارهای پذیرفته شده شهری مواجه هستند، طبق برآوردی دیگر؛ هفت میلیون واحد فرسوده یا به عبارتی ۱۲ تا ۱۴ هزار هکتار بافت فرسوده در کشور وجود دارد که ۳۷۴ هکتار آن در شهر ایلام واقع شده است که ساختمانهای آن فرسوده یا فاقد استحکام می باشد (علیخواه و دیگران، ۱۳۸۶: ۱۲۳). طبق شاخص هایی که توسط شورای عالی شهرسازی و معماری مشخص شده، بافت فرسوده بر اساس شاخص های ناپایداری، نفوذ ناپذیری و ریز دانگی به شرح زیر در طرح جامع سال ۸۵ این گونه تعریف شده است:

ناپایداری، معرف فقدان سیستم سازه های مناسب و غیرمقاوم بودن ابنیه است.

نفوذناپذیری، معرف عدم دسترسیهای مناسب و قابلیت معابر با عرض کافی برای حرکت سواره است.

ریزدانگی، معرف فشردگی بافت و کثرت قطعات (پلاکهای تفکیک زمین) کوچک با مساحت اندک است (طرح جامع تهران؛ ۱۳۸۵).

برای جلوگیری از فرسودگی و احیای بافت های قدیمی طرح های مختلفی اجرا شدند که بیش تر آن طرح ها موفقیت آمیز نبودند. علت اصلی آن عدم مشارکت ساکنین و مدیریت ساخت کارآمد در این بافت ها در طرح های شهری بوده است. شهرهایی که طی قرون، خشت به خشت و آجر به آجر به دست مردم ساخته شده و قطعا دارای ارزش های مدنی و فرهنگی است را نمی توان به یکباره حکم تخریب داد و مردم را نظاره گر یا حداکثر دستیار فرض نمود (اسدیان و سیاحی، ۱۳۹۰). اینک با گذراندن تجربه های مختلف مرمت شهری، و ارزیابی و تحلیل

بیش از دو دهه اقدام برای بهسازی و نوسازی بافت های فرسوده شهری، به این مهم دست یافته ایم که موفقیت این برنامه ها و اقدامات در گرو مشارکت و حضور گسترده مردم نهفته است (ایزدی، ۱۳۹۱).

استفاده از مشارکت مردمی و مدیریت کارآمد خوب امری است که پروژه های بافت های فرسوده را به مرحله تحقق نزدیکتر می نماید. علاوه بر آن، حضور مردم موجب درگیر نمودن مردم با محیط زندگی خود و انواع کمک های مردمی (مالی + نیروی انسانی) می شود. از سوی دیگر شاهد حساس شدن آنان به محل زندگی خود هستیم که این به نوبه خود موجب مسئول دانستن خود در برابر سکونتگاه و در نهایت تضمین

پایداری آن می شود. مردم استفاده کنندگان و ذی نفعان اصلی طرح ها هستند و شهرو ت توسعه شهری باید برای مردم باشد (ضرابی و فرید طهرانی، ۱۳۸۸).

هدف کلی این پژوهش، شناخت نقش مشارکت شهروندان در زمینه مدیریت ساخت بافت های فرسوده شهر ایلام است. علاوه بر این، اهداف جزئی تری مانند تهیه برنامه نوسازی و بهسازی مبتنی بر دیدگاه های نظام مند و متناسب با شرایط حاکم بر بافت های فرسوده، شناخت عوامل مؤثر بر رفتارهای مشارکتی در مدیریت اجرایی نوسازی و بهسازی بافت های فرسوده، شناسایی ابعاد مختلف مشارکت شهروندان در فرایند بهسازی و نوسازی محدوده بافت فرسوده شهر ایلام و اثرگذاری مشارکت شهروندان بر حل مشکلات بهسازی و نوسازی بافت های فرسوده محلات قدیمی و فرسوده در نظر گرفته می شود.

طرح سؤال به عنوان ارائه کننده دیدگاه اصلی یک پژوهش، در فرایند بررسی آن اهمیت ویژه ای دارد. با توجه به اهداف، ضرورت ها و نیازهای مسئله، بهترین پرسش هایی را که گویای نیازهای موضوع باشد، می توان در قالب زیر تعریف کرد: امروزه به اثبات رسیده است که حضور مردم در تمامی طول پروژه، امری انکارناپذیر و مؤثر در پیشبرد اهداف و تحقق پذیری آن می باشد. لذا این مقاله با تبیین اهمیت موضوع مدیریت ساخت در مشارکت و امر بهسازی و نوسازی بافتهای فرسوده، سعی در عملیاتی نمودن آن و معرفی فرایندهای کار مشارکتی داشته و در این جهت به معرفی یک نمونه موردی خواهد پرداخت.

فرضیات تحقیق

✓ به نظر می رسد رابطه ای میان مشارکت شهروندان و اجرای موفق برنامه ها و فعالیت بهسازی و نوسازی در بافت های فرسوده شهر ایلام وجود دارد.

- ✓ به نظر می رسد رابطه ای میان زیرساخت ها و نهادهای مرتبط برای تحقق مدیریت مشارکتی در طرح های نوسازی و بهسازی شهر ایلام وجود دارد.
- ✓ به نظر می رسد رابطه ای میان مدیریت ساخت و مشارکت شهروندان در طرح نوسازی و بهسازی بافت فرسوده شهر ایلام وجود دارد.

اهمیت موضوع

اهداف اساسی ساماندهی بافت قدیم شهرها به طور کلی و محلات قدیم شهر ایلام توسعه محیط زندگی برای ساکنان آن است و در قالب اهداف اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و سیستمی قابل طرح است. که بدون درگیری و مشارکت همه جانبه ساکنان امکانپذیر نیست. اگر چنانچه در ساماندهی بافت های قدیمی ارزش های اقتصادی به تنهایی مدنظر باشد، این اقدام زمینه ساز شهرسازی تعویضی می شود. از این رو در احیای بافت های تاریخی شهرها ضرورت فرهنگی، اجتماعی و سیستمی باید مدنظر باشد. به طوری که در حقیقت در احیای بافت های تاریخی شهرها، حفظ یکپارچگی و کلیت شهر و حفظ ارزش های فرهنگی و برانگیختن انگیزه های اجتماعی ساکنان به عنوان سرمایه های اجتماعی یکی از مهمترین ضرورت هاست.

ضرورت تحقیق

اجرای مطلوب برنامه های نوسازی و بهسازی شهری مستلزم آگاهی از علل و عوامل بوجود آورنده آنها و بهره گیری مناسب از قوانین، ضوابط و بخشنامه های مرتبط است. به نظر می رسد وجود برخی قوانین ناکارآمد و غیر مؤثر، ضوابط و بخشنامه های غیر موازی و وجود خلأ های قانونی، روند برنامه های موردنظر در این حوزه را برای دست اندکاران و متولیان با مشکل مواجه ساخته است. نقد و بررسی این موضوعات و ارائه پیشنهادات کارشناسی می تواند زمینه ای مناسب را جهت تهیه طرحها و لوایح مرتبط و تصویب آن در مراجع قانونی فراهم سازد. بررسی علل و عوامل بوجود آورنده فرسودگی بافت های شهری و ارائه راه حل های کارشناسی جهت کاهش سرعت روند فرسودگی در این بافتها می تواند تا حدودی مانع از تشدید مشکلات و نارسائی های موجود در ساختار کالبدی و عملکردی آنها شود. طبقه بندی، اولویت بندی و نیاز سنجی بافت های فرسوده توسط مدیران و برنامه ریزان شهری و ارائه راه حل های کوتاه مدت و میان مدت و همچنین سیاست های تشویقی جهت تأمین نیازهای ضروری و رفع مشکلات کارکردی ساکنین این قبیل بافتها می تواند مانع بروز برخی از نارسائی های اجتماعی بویژه مهاجرت ساکنین بومی از بافت که یکی از علل تشدید در فرسودگی محسوب می شود گردد. بررسی همه جانبه و موانع اجرائی و عملیاتی پروژه های نوسازی و بهسازی و بهره گیری از تجربیات مدیران اجرائی می تواند تصویری واقعی از مسائل، نارسائی ها و دشواری های مداخله در بافت های فرسوده را در مقابل دیدگان دست اندکاران این حوزه قرار دهد.

شکل ۱: نقشه شهر ایلام و ناحیه بافت فرسوده میانی شهر

مبانی نظری

بافت فرسوده

بافت های فرسوده عمدتاً بخش هایی از شهر هستند که از چرخه تکاملی حیات آن جدا گشته و به شکل کانون مشکلات و نارسایی های کالبدی، اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی درآمده اند. ظهور این مشکل به زمانی باز میگردد که عناصر سازنده شهر یعنی کالبد، فعالیت و معنا دچار فرسودگی شده باشد و سرعت تحول و پویایی آنها، با آنچه که نیاز و خواست شهرهای امروزی است مغایر باشد. از آنجا که نیروهای

متحولساز درون این بافتها، قدرت و سرعت لازم برای همگام کردن خود با سایر بخش های شهر را دارا نبوده، لذا این بافتها اجباراً حرکتی واپسگرا را در پیش گرفته و روز به روز از گردونه توسعه پویای شهر دور می گردند.

مشارکت

مشارکت در لغت به معنای درگیر شدن و شرکت نمودن در یک فعالیت است. در تعریفی دیگر، مشارکت «درگیری ذهنی و عاطفی اشخاص در موقعیت های گروهی است که آنان را برمی انگیزد تا برای دستیابی به اهداف گروهی، یکدیگر را یاری دهند» از این تعاریف چنین بر میآید که درگیر شدن، یاری دادن و مسئولیت، سه رکن اصلی مشارکت می باشند (علوی تبار، ۱۳۷۹).

این مفهوم کلیدی، امروزه در کلیه زمینه های اجتماعی، اقتصادی، مدیریتی و ... مطرح می شود و توسعه سریع و روزافزون آن، مدیون این حقیقت است که دولتمردان درک کرده اند، گستردگی و پیچیدگی ابعاد زندگی مدرن، فراتر از توانایی ایشان برای شناسایی و غلبه بر آن است. از آنجا که مشارکت در حوزه شهرسازی و طراحی شهری، فرایندی است که عموم مردم را در ارتباط با تغییرات شهر، دخیل می نماید (Cowan ۲۰۰۵). لذا به نظر می رسد که استفاده از آن در تمامی جوانب زندگی شهری، یکی از کلیدهای توسعه میباشد و انعکاس این امر در حوزه مرمت شهری، اتکاء به همیاری مردم و استفاده از رویکرد مشارکت جویانه در بهسازی و نوسازی بافتهای فرسوده خواهد بود.

بافت فرسوده شهری و معیارهای شناخت

بافت مسأله عبارت دار شهری ازبافت هایی است که وجود عوامل و عناصر مختلف در آن، کاهش ارزشهای کیفی محیط زیست انسان را فراهم می آورد و نقش ارزشهای سکونتی، نوسازی در بافت متوقف می شود و میل به مهاجرت در جماعت ساکن فزون می یابد.

فرسودگی به دو دسته تقسیم می شود: نسبی و کامل.

فرسودگی نسبی فرسودگی است که در یکی از عناصر مهم فضای شهری یعنی کالبد یا فعالیت رخنه می کند و به دنبال خود باعث فرسودگی نسبی فضای شهری می گردد.

فرسودگی کامل، فرسودگی است که در هر دو عنصر فضای شهری یعنی کالبد و فعالیت آن رخنه کرده باشد و به دنبال آن باعث فرسودگی کامل فضا شود. پس فرسودگی یا در کالبد، یا فعالیت، و یا در کالبد و فعالیت به طور یکجا رسوخ می کند (حبیبی و مقصودی، ۱۳۸۱: ۱۵).

جدول ۱- مشخصات بافت های فرسوده بر اساس شناسه های مطرح. (ماخذ: دوبران و همکاران، ۱۳۹۰: ۹۰-۷۱)

شناسه	مشخصه های فرسودگی
کارکردی	۱. وجود ناسازگاری در فعالیت ها- فعالیت های ناسازگار در بافت و ازدحام فعالیت ۲. کمبود خدمات در مقایسه با بافت های برنامه ریزی شده ۳. رکود فعالیت های کاذب همچون دست فروش و غیر مولد مثل داس فروشها، تبرستنی، مسگرها) نسبت به نیاز امروز کاربرد ندارد).
کالبدی	ساختمانها و بناها: ۱. بافت ارگانیک یا اندام واره، بافت فشرده ریزدانه- بافت کوتاه مرتبه - ناپایداری فیزیکی ابنیه، به ویژه در مواجهه با خطرات طبیعی و مصنوعی- استقرار ابنیه در مکانهای فاقد ایمنی گسل، بستر رودخانه، دکل فشار برق قوی، حریم لوله گاز و... فقدان فضاهای عمومی - وجود فضاهای تجهیز نشده.
شبکه ارتباطی	نفوذناپذیری بافت: شبکه ارتباطی با عرض کم و نفوذپذیری نازل - شبکه ارتباطی ناکارآمد به لحاظ ظرفیت کم شبکه و کمبود تسهیلات- تأسیسات و تجهیزات ترافیکی
زیست محیطی	آلودگی و فقدان بهداشت عمومی (دفع فاضلاب- جمع آوری زباله) آلودگی سطحی هوا و آبهای سطحی
اقتصادی	پایین بودن میزان درآمد- عدم انگیزه لازم در سرمایه گذاری در بافت از سوی بخش خصوصی و حتی دولتی - پایین بودن ارزش اقتصادی زمین مسکن
اجتماعی	پایین بودن منزلت اجتماعی ساکنان - بالا بودن نسبت استیجاری به ملکی- شیوع ناهنجاریهای اجتماعی به دلیل تنزیل رتبه اجتماعی محدوده که منجر به مهاجرت ساکنان بومی با توان اقتصادی مطلوب و جایگزینی مهاجرین بیگانه و اقشار مبتلا به آسیب های اجتماعی با توان اقتصادی پایین

فقدان تجهیزات شهر و یا فرسودگی زیرساختها از جمله گاز، آب، برق و... - وجود نارسایی یا ناکارآمدی در سیستم فاضلاب سطحی	زیرساختی
قطعات فاقد خطوط تفکیکی روشن و مشخص فقدان استاد رسمی مشخص که بیشتر قولنامه ای هستند- وجود وارثان املاک متعدد و بلا تکلیفی وضعیت	حقوقی
ضعف و نقصان در ارائه خدمات شهری- ضعف و نقصان در اجرای شهری های عمرانی و خدمات	مدیریتی

مشارکت و برنامه ریزی مشارکتی در بافت های فرسوده

اصل مشارکت در همه سطوح تصمیم گیری، برای جلوگیری از انحصاری شدن تصمیم گیری و چیرگی گروه های دارای قدرت به عنوان یکی از ابعاد اصلی برنامه ریزی مشارکتی با هدف اصلاح کیفیت تصمیم گیری و دادن فرصت به تک تک شهروندان در جهت بهبود وضعیت خود مورد توجه است. (دویران، مشکینی، کاظمیان و علی آبادی، ۱۳۹۰).

در حال حاضر به دنبال تغییر دیدگاه ها و الگوها در برنامه ریزی شهری، یعنی منسوخ شدن الگوهای طرح های جامع سنتی و رواج الگوی طرح های راهبردی، مبانی نگرش به بافت قدیم و تغییرات کالبدی و کارکردی آن تا حدود زیادی تغییر کرده است. بنابراین شناخت نوع رویکرد در جهت پیشبرد برنامه ریزی شهری و حل مشکلات در بافت مورد نظر ضروری است. دیدگاه های کارکردگرا، انسانگرا، سیستمی، نگرش موزه ای (تفکر آئینی)، ارگانیکی، سلولی (توانمندی) هر کدام جایگاه ویژه ای را در این مقوله ایفا نموده یا می نمایند. در این میان دیدگاه انسانگرا بر احیا بافت فرسوده بر اساس نظر و مشارکت شهروندان تاکید دارد و معتقد است که فقط با احداث بافت جدید در کنار بافت قدیم مشکل این بافت حل نمی شود. اصول شهرسازی انسان گرا که در شکل گیری بسیاری از مجموعه های شهری در شهرهای قدیمی ایران موثر بوده است در سه اصل مهم مطرح می شود که امروزه این اصول باید در برنامه ریزی و بهسازی و نوسازی بافت قدیم مورد توجه قرار گیرد. این سه اصل عبارتند از: ۱. فرآیند نظم ۲. مشارکت شهروندان ۳. شناخت محیطی.

امر توانمند سازی بر دیدگاه فقرزدایی و در توسعه پایدار انسان محور با تکیه بر مشارکت شهروندان و شهر (مدیریت شهری) پیش می رود (اسماعیل پور، رحیمیان و قربانی، ۱۳۹۱). مشارکتی که بر اساس گفتگوی دو جانبه شکل می گیرد و شهروند با کسب هویت از طریق این گفتگو به زیستگاه خود هویت می بخشد. استفاده از مشارکت مردمی بدین لحاظ اهمیت دارد که پروژه های نوسازی و بهسازی در بافت های فرسوده شهری را به مرحله تحقق نزدیکتر می کند. مزایای مشارکت را می توان در غالب سه گروه، ۱. استفاده کنندگان، ۲. تصمیم سازان و تصمیم گیران و ۳. مجریان بررسی نمود:

جدول ۲- مزایای مشارکت مردم در پروژه های بهسازی و نوسازی بافت های فرسوده شهری

مزایایی برای استفاده کنندگان	مزایایی برای تصمیم سازان و تصمیم گیران	مزایایی برای مجریان
۱. سهیم شدن مردم در قدرت و به دست گرفتن کنترل روند بهسازی و نوسازی در بافت	۱. بالا رفتن کیفیت طرح ها و برنامه های نوسازی و بهسازی شهری	۱. کاهش هزینه و زمان اجرای طرح های نوسازی و بهسازی شهری
۲. افزایش سطح آگاهی های عمومی ساکنین بافت به لحاظ اجتماعی و حقوقی	۲. اتخاذ تصمیمات درست تر و منطقی تر به لحاظ تصمیم گیری جمعی	۲. گسترش امکانات و منابع مالی مورد نیاز اقدام در بافت فرسوده
۳. ایجاد حس مسئولیت اجتماعی و تعلق به محیط زندگی	۳. افزایش شناخت برنامه ریزان و طراحان نسبت به معضلات و توانایی های بافت فرسوده	۳. ازدیاد نیروی انسانی مورد نیاز جهت پیشبرد اقدامات اجرایی
۴. دخالت ارزش های اجتماعی - فرهنگی مردم ساکن درون بافت فرسوده در تصمیم گیری ها	۴. کاهش درگیری ها و مناغشات	۴. پذیرش طرح ها بوسیله مردم و عدم بروز عکس العمل های منفی نسبت به آن
۵. افزایش حس تعلق ساکنین و حفاظت و نگهداری آن ها از اقدامات انجام گرفته درون بافت		
۶. ایجاد علاقه و اعتماد مردم برای توسعه و پیشرفت		
۷. تقویت همبستگی اجتماعی و روحیه همکاری و همدلی ساکنان محلی بازگرداندن مستقیم منافع طرح ها به ساکنین بافت فرسوده		

اهمیت فرسودگی شهری و بافت های فرسوده در طول حداقل دو قرن اخیر در جهان موجب نظریه پردازی و تجارب فراوانی برای مداخله در بافت های فرسوده برای نجات شهرها از فرسودگی، احیای بافت های فرسوده و حفظ ارزش های تاریخی، فرهنگی و اجتماعی این مناطق شده است که از میان دیدگاه های مرتبط با موضوع تحقیق، می توان به نگرش طرح احیای شهری وینر و هایت اشاره کرد. دستیابی به این طرح شامل: ۱. بهسازی یک ناحیه توسط رساندن ساختمان های موجود به استاندارد قابل قبول، ۲. نگهداری و حفاظت از ساختمان های دارای ارزش تاریخی - فرهنگی، ۳- تخریب و پاکسازی ساختمان های فرسوده می باشد. این نگرش، بافت قدیم یا بخش مرکزی را از طریق نوسازی در داخل شهر احیا می کند. کارکردهای چهارگانه تفریح، مسکن، کار و رفت و آمد یا عبور و مرور را برای ساکنان درون بافت، بهسازی و نوسازی می کند. چارچوب مناسب برای اصلاح و توسعه و تکامل شهر بر اساس نظریه وینر و هایت:

- ✓ مشارکت شهروندان در حل مسائل و مشکلات شهری
- ✓ مبارزه با مشکلات محلی
- ✓ طرح هایی برای مسکن خانوارهای جابه جا شده
- ✓ توانایی مالی از راه درآمدهای محلی
- ✓ تشکیل منظم احیای شهری
- ✓ تدوین برنامه های جامع برای توسعه اقتصادی و اجتماعی
- ✓ سیستم و مقررات قانونی که به طور کارآمد برنامه ها را تهیه و اجرا کند (Pugh, 2000).

برنامه ریزی مشارکتی

برنامه ریزی مشارکتی، مجموعه ای از فرایندهایی است که از طریق آن، گروه ها و تمایلات متنوع با هم تعامل می کنند تا برای تهیه یک برنامه و نحوه انجام آن، به توافق برسند. برنامه ریزی مشارکتی می تواند توسط هر یک از طرفین آغاز شود. چگونگی برنامه ریزی مشارکتی و جداول زمانی مربوطه باید در جریان مذاکره، مورد توافق کلیه افراد و گروه ها قرار گیرد. برنامه ریزی مشارکتی بر اصول ذیل مبتنی است: ۱. جامعه، متکثر است و در جامعه بین منافع افراد، تضادهای مشروعی وجود دارد. ۲. قدرتمندی فردی یا گروهی نباید منجر به تحمیل نظر آنها بر سایرین گردد. ۳. طرف های درگیر باید برای تکمیل اطلاعات به تبادل اطلاعات پرداخته و از این طریق بکوشند با دیدگاه های یکدیگر آشنا و تعارضات را کاهش دهند. ۴. هیچ فرد یا گروهی در جریان دستیابی به توافق نباید کنار گذاشته شود (مهندسی مشاور آرمانشهر، ۱۳۸۴). پدیده افت شهر، به مفهوم تمرکز فضایی مشکلات محیطی، کالبدی، اقتصادی و اجتماعی است که به صورت سطوح بالای بیکاری، فقر و آلودگی وسیع محیطی، ظاهر می گردد (Roberts & Sykes, 2000) برنامه نوسازی و بهسازی بافت های فرسوده شهری، به دلیل امکان استفاده از ظرفیت های قابل توجه و بی بدیل احداث مسکن و توسعه دسترسی به خدمات شهری در آن، به عنوان یکی از برنامه های سیاست توسعه درون زای شهری محسوب می شود؛ لیکن تحقق این برنامه به دلیل سرمایه گذاری هنگفت مورد نیاز آن با توجه به سطح بسیار گسترده بافت های فرسوده جز با مشارکت مردم و بخش غیر دولتی، امکان پذیر نیست. برای بهره مندی از مشارکت و پویای اجتماعی مردم، رسیدن به شهری پایدار و مشارکتی در سایه حضور فعال و مؤثر مردم و بخش غیردولتی و ایجاد بستر مزبور، لازم است آنان را مورد تشویق و حمایت قرار داده و به عبارت دیگر، توانمند کرد. برای توانمندسازی آحاد مرتبط با امر بهسازی و نوسازی بافت های فرسوده شهری ضروری است در سه محور ذیل، برنامه ریزی و اقدام شود:

۱. ایجاد انگیزه مؤثر بین مالکان، سازندگان و سرمایه گذاران غیردولتی
۲. ایجاد فضای اعتماد آفرین برای مشارکت مالکان، سازندگان و سرمایه گذاران غیردولتی با یکدیگر
۳. ایجاد بستر قانونی مناسب برای الزام مردم به امر نوسازی یا مشارکت در آن و رفع موانع قانونی موجود، از جمله تناقض بین مصلحت حفظ جان عموم انسان ها و حرمت اعمال حقوق مالکیت فردی (خوب آیند، ۱۳۸۴). توسعه کار مشترک و جلب مشارکت همه جانبه آحاد ساکنان، مالکان و افراد علاقمند و ذی نفع در امر بهسازی و نوسازی شهری، صرفاً در یک بستر شفاف، مطمئن و مملو از اعتماد متقابل، تحقق می یابد. فارغ از مباحث حقوقی، قانونی و قراردادی، آحاد مزبور باید به متولیان، مجریان و مدیران طرح های بهسازی و نوسازی؛ اعم از دولت، شهرداری ها یا مجریان بخش غیر دولتی اعتماد کنند و به بیان ساده تر، رابطه عاطفی و صمیمی برقرار نمایند؛ لذا اعتمادسازی، کلید طلایی یا رمز اصلی مشارکت مردم در باز آفرینی شهری است (آیینی، ۱۳۸۶).

سطوح مشارکت

مشارکت مردمی امری تحمیلی نیست که از پایین به بالا صورت گیرد بلکه باید شرایطی فراهم شود که مردم با ارتباط روشن و آگاهانه اما در یک چارچوب قانونمند در جریان شکلگیری پروژه حضور یابند (توسلی، ۱۳۷۹: ۶۰). قابل ذکر است: نحوه دخالت دادن و میزان استفاده از مشارکت مردم در جوامع مختلف بسته به زمینه های اجتماعی، قانونی و فرهنگی متفاوت می باشد، این موضوع توسط نویسندگان متعددی بررسی گردیده است. اصل مهم در این دسته بندی، درجه بندی مفهومی است که از عدم مشارکت تا کاملترین نوع مشارکت تداوم دارد. بر این اساس میتوان انواع رویکردهای دخالت مردم در پروژه های شهری را بازشناسی نمود:

محرومیت از مشارکت: این مشارکت در واقع مشارکت محسوب نمی شود. بلکه ادعای داشتن مشارکت است. نیت اصلی، نه تأمین منافع مردم، بلکه تأمین منافع کارفرما است. علت اصلی توسل به مشارکت، کسب مشروعیت برای طرح و کاهش مقاومت مردم در مقابل آن و در نتیجه سهولت اجرای طرح است.

مشارکت جزئی: نیت اصلی در این نوع مشارکت تأمین منافع مردم تا جایی است که با منافع دولت و کارفرمایان تضاد پیدا نکند. مردم حق اظهارنظر و مخالفت دارند، اما نمی توانند بر اجرای نظراتشان نظارت داشته باشند و اعمال خواسته های خود را پیگیری نمایند. مشارکت ابزاری برای بهبود کیفیت طرحها قلمداد می شود. جریان اطلاعات، عمدتاً از پایین به بالا بوده و از مشارکت مردم در تأمین اعتبار مالی طرحها استفاده می شود.

قدرت شهروندی: نیت اصلی، تأمین حداکثر منافع مردم و جلب رضایت عموم است. مشارکت علاوه بر آنکه ابزاری برای بهبود کیفیت طرحها قلمداد می شود، خود به عنوان هدفی در جهت رشد فکری، اجتماعی و مدنی شهروندان است. شهروندان در تصمیم گیری و هدفگذاری مشارکت نموده، علاوه بر آن حق اظهارنظر، اعتراض و مخالفت با طرح، همچنین توانایی نظارت بر اجرای خواسته هایشان را نیز دارند (حبیبی و همکاران، ۱۳۸۴: ۲۴).

مشارکت در عمل

۱. دلایل اهمیت موضوع

استفاده از مشارکت مردمی امری است که پروژه های نوسازی و بهسازی در بافتهای فرسوده شهری را به مرحله تحقق نزدیکتر می نماید، مزایای آن را می توان در غالب سه گروه استفاده کنندگان، تصمیم سازان، تصمیم گیران و مجریان بررسی نمود:

- ✓ مزایایی برای استفاده کنندگان:
 - سهیم شدن مردم در قدرت و به دست گرفتن کنترل روند بهسازی و نوسازی در بافت
 - افزایش سطح آگاهی های عمومی ساکنین بافت به لحاظ اجتماعی و حقوقی
 - ایجاد حس مسئولیت اجتماعی و تعلق به محیط زندگی
 - دخالت ارزشهای اجتماعی - فرهنگی مردم ساکن درون بافت فرسوده در تصمیم گیریها
 - افزایش حس تعلق ساکنین و حفاظت و نگهداری آنها از اقدامات انجام گرفته درون بافت
 - تقویت شبکه های اجتماعی محلی
 - ایجاد علاقه و اعتماد مردم برای توسعه و پیشرفت
 - تقویت همبستگی اجتماعی و روحیه همکاری و همدلی ساکنان محلی (شکل ۲)
 - بازگرداندن مستقیم منافع طرحها به ساکنین اصلی بافت فرسوده
- ✓ مزایایی برای تصمیم سازان و تصمیم گیران:
 - بالا رفتن کیفیت طرحها و برنامه های نوسازی و بهسازی شهری
 - اتخاذ تصمیمات درست تر و منطقی تر به لحاظ تصمیم گیری جمعی
 - افزایش شناخت برنامه ریزان و طراحان نسبت به معضلات و توانایی های بافت فرسوده
 - کاهش درگیری ها و مناغشات
- ✓ مزایایی برای مجریان:
 - کاهش هزینه و زمان اجرای طرح های نوسازی و بهسازی شهری

- گسترش امکانات و منابع مالی مورد نیاز اقدام در بافت فرسوده
- پذیرش طرحها به وسیله مردم و عدم عکس العمل های منفی نسبت به آن
- ازدیاد نیروی انسانی مورد نیاز جهت پیشبرد اقدامات

شکل ۲: مشارکت مردم در طرحهای شهری : www.pps.com

۲. فرایند عمل مشارکتی

به منظور انجام عمل مشارکتی، فرایندهای بسیاری پیشنهاد گردیده اند که تمام و یا بخشی از مراحل یک پروژه، شامل: (مراحل پیش طراحی، طراحی و اجرا را در بر می گیرند (باغبانی، ۱۳۸۴).

فرایند عام

صرفاً در مرحله پیش طراحی و طراحی کاربرد دارد و تأکید آن در آگاه نمودن مردم و در صورت لزوم، استفاده از اطلاعات آنان است. مشارکت، تنها توسط گروهی به نمایندگی از مردم انجام می گیرد.

فرایند کارگاهی

در ابتدا هدف از کار گروهی مشخص می گردد (شناخت وضعیت، تصمیم سازی، همکاری، انتقال دانش، جمع آوری ایده ها و ...) و سپس فرایند بر اساس نوع اهداف شکل می گیرد.

فرایند آزمایشگاهی

در مواردی که امکان حضور در محل پروژه وجود ندارد و یا در مواردی که بهره برداران پروژه مشخص نیستند به کار میرود. این فرایند تا حدی قادر است تحقق عمل مشارکت را شبیه سازی نماید و از تصمیم گیری یک جانبه جلوگیری کند.

فرایند شارتر

مهمترین نکته در این فرایند، مدت زمان کم آن است که حصول نتیجه را به سرعت تحقق بخشیده ولی از توجه همه جانبه به جزئیات می کاهد. (Barton, 2003).

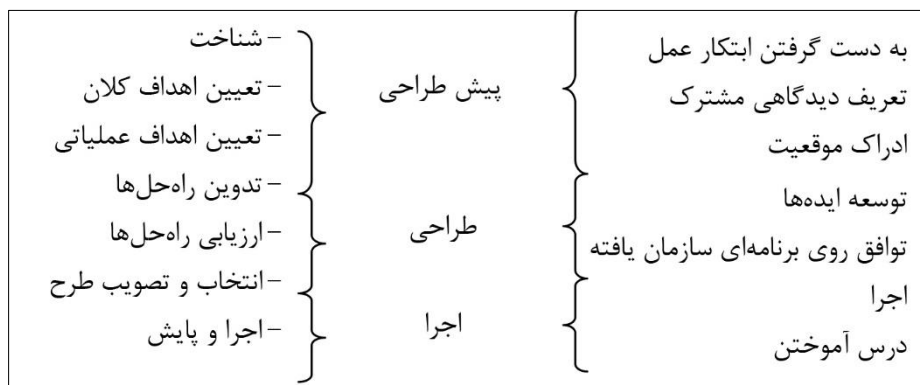
فرایند مولد

فرایندی است در ارتباط مستقیم با سایت و بهره برداران آن، در نتیجه صرف زمان و نیرو جهت آموزش و هدایت مردمی لازم است.

فرایند همکاری پایدار

در برگیرنده هفتگام است که با هدف پایداری زیست محیطی و به صورت یک چرخه طراحی شده است. حضور متخصصین و مردم، در تمامی طول فرایند از ویژگیهای آن می باشد.

نمودار ۱: راست، مراحل فرایند همکاری پایدار - چپ، مراحل اصلی فرایند طراحی شهری

۳. فرایند مشارکتی منتخب

بر اساس مقایسه فرایندهای ذکر شده با فرایند رایج در طراحی شهری (بحرینی، ۱۳۸۲:۱۱۲)، به نظر می رسد که فرایند همکاری پایدار، انطباق بیشتری با آن داشته و تمامی مراحل سه گانه پیش طراحی، طراحی و اجرا را در بر می گیرد:

لذا این فرایند میتواند به عنوان فرایند مشارکتی منتخب، در انجام پروژه های نوسازی و بهسازی در بافتهای فرسوده شهری مورد استفاده قرار گیرد (نمودار ۲)، بدین منظور مراحل آن به تشریح ذکر می گردد:

۱. به دست گرفتن ابتکار عمل: به معنای ابتکار شروع پروژه توسط مردم، گروه یا سازمانی محلی و یا دولتی می باشد. احساس نیاز، وجود خلاقیت و همچنین قدرت و توان مطرح کردن آن خواسته، از ضروریات شروع پروژه می باشد.

۲. تعریف دیدگاهی مشترک: به معنای روشن کردن همه ابعاد مسئله نظیر اینکه: چه کسانی از پروژه مورد نظر تاثیر می پذیرند؟ چه سازمان یا گروهی مدیریت پروژه را بر عهده می گیرد؟ روند انجام پروژه چگونه است؟ سازمانها و گروه های درگیر چه کسانی هستند؟ مسئولیت هر یک از گروهها چیست؟ نحوه مشارکت ساکنین چگونه است؟

۳. ادراک موقعیت: به معنای پیمایش سریع اما سیستماتیک همه سطوح تحلیل مکان به لحاظ پایداری (مردم، اجتماع، فعالیت ها، مکان، منابع) می باشد. این کار با در نظر گرفتن نیازها و منابع محل، در سطوح مختلف انجام می شود. آنچه اهمیت دارد جامع و فراگیر بودن آن است. به طوری که همه موضوعات را مدنظر قرار دهد.

۴. توسعه ایده ها: به معنای فراهم آوردن شرایطی برای خلق ایده های مختلف، پرورش ایده ها و ارزیابی آنها با توجه به معیارهای پایداری می باشد. در تمام این مسیر متخصص نقش راهنما را ایفا کرده، مسائل و مشکلات پیشرو را هموار می کند.

۵. توافق روی برنامه ای سازمان یافته: به معنای رسیدن به طرح یا برنامه ای مشترک می باشد. برای این کار باید ابتدا روی جوانب طرح به توافق رسید.

۶. اجرا: به معنای عملی کردن و تحقق برنامه یا طرح می باشد. مکانیزم های اجرا در شرایط مختلف، متفاوت خواهد بود.

۷. درس آموختن: به معنای درس آموزی از هر مرحله از طریق ارزیابی آن و نظارت بر انجام درست آن می باشد. نظارت در طول فرایند و ارزیابی پس از انجام آن به اتخاذ روش درست در طول فرایند و در پروژه های بعدی کمک می کند.

ابزارهای مشارکتی

در انجام یک فرایند کار مشارکتی میتوان از ابزارهای متنوعی بهره جست. این ابزارها می توانند در جهت اطلاع رسانی، کسب اطلاعات، ارتباطات گروهی و مجازی، در هر سه مرحله پیش طراحی، طراحی و اجرا به کار روند.

نمودار ۲: ابزارهای مشارکتی

روش و ابزار تحقیق

جهت انجام این تحقیق از روشهای توصیفی - تحلیلی و برای گردآوری داده ها از مطالعات کتابخانه ای و برداشت میدانی با دو ابزار تهیه و تکمیل پرسشنامه و انجام مصاحبه استفاده خواهد شد. نظریات و تجارب ارائه شده پیرامون موضوع و مرور منابع موجود اعم از کتب، مقالات، پایان نامه ها و گزارش طرح های مرتبط تدوین می شود و ویژگی ها و مشخصات محلات فرسوده با توجه به طرح فرادست و مشکلات محدود از طریق پرسشنامه از اهالی محل فراهم خواهد شد و در آخر با استفاده از آزمون های آماری و تحلیل آنها با نرم افزار SPSS مربوط به ناکارآمدی طرح های بهسازی و نوسازی در بافت های فرسوده این منطقه را ارزیابی خواهیم کرد.

جامعه آماری، روش نمونه گیری و حجم نمونه (در صورت وجود و امکان)

محدوده مورد مطالعه محلات فرسوده شهر ایلام، که ویژگی های فرسودگی در بعضی از این بلوکها کاملا مشهود می باشد. جامعه آماری شامل کلیه نواحی محدوده مورد نظر که ساکنین محدوده می باشد. که به صورت موردی حجم نمونه ما به انتخاب دو بلوک از کل بلوک های منطقه جمع بندی میشود. که حدود ۱۵۰ نفر بود. در اینجا جهت گردآوری داده ها از روش نمونه گیری سیستماتیک بصورت بلوکهای مسکونی یک درمیان استفاده خواهد شد. استفاده از این روش پوشش کامل جغرافیایی جامعه را تضمین می کند. جمع آوری اطلاعات در این مقاله به روش پیمایشی خواهد بود.

یافته های توصیفی تحقیق

در این قسمت اطلاعات مربوط به پرسشنامه در زمینه مشخصات فردی شامل: سن، جنسیت، تاهل و میزان تحصیلات در جدولی منعکس و تشریح شده است.

توصیف آزمودنی ها براساس نوع جنسیت

نتایج توزیع افراد نمونه بر اساس نوع جنسیت افراد نشان داد که ۹۳ نفر از پاسخ دهندگان مرد، و ۵۷ نفر زن هستند. مقادیر فراوانی و درصدی توزیع در جدول و نمودار زیر نشان داده شده است.

جدول ۳- توصیف آزمودنی ها براساس نوع جنسیت

متغیر	فراوانی	درصد
زن	۵۷	۳۸
مرد	۹۳	۶۲
مجموع	۱۵۰	۱۰۰

توصیف آزمودنی ها براساس وضعیت تاهل

توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب تاهل نشان داد که ۶۵ نفر از پاسخ‌دهندگان مجرد، و ۸۵ نفر متاهل هستند. مقادیر فراوانی و درصدی توزیع در جدول و نمودار زیر نشان داده شده است.

جدول ۴- توصیف آزمودنی ها براساس وضعیت تاهل

متغیر	فراوانی	درصد
مجرد	۶۵	۴۳
متاهل	۸۵	۵۷
مجموع	۱۵۰	۱۰۰

توصیف آزمودنی ها بر اساس سن

در این قسمت با استفاده از جدول و نمودار تعداد آزمودنی ها بر حسب سن آورده شده است همانگونه که در جدول نشان داده شده است. بیشترین فراوانی مربوط به گروه سنی ۲۶ تا ۳۵ سال با ۳۲ درصد و کمترین فراوانی مربوط به گروه سنی بالای ۴۵ سال با ۲۰ درصد فراوانی می باشد.

جدول ۵- توصیف آزمودنی ها بر اساس سن

متغیر	فراوانی	درصد
زیر ۲۵ سال	۳۵	۲۳
۲۶-۳۵	۴۸	۳۲
۳۶-۴۵	۳۷	۲۵
بالای ۴۵	۳۰	۲۰
مجموع	۱۵۰	۱۰۰

توصیف آزمودنی ها براساس وضعیت تحصیلات

توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب تحصیلات در ۵ مقطع در جدول نشان داده شده است. براساس نتایج به دست آمده بیشترین فراوانی مربوط به دانشجویان مقطع کارشناسی با تعداد ۴۲ نفر با درصد فراوانی ۳۰ و کمترین فراوانی مربوط به دانشجویان کاردانی با تعداد ۲۰ نفر با ۱۳ درصد از کل پاسخگویان می باشد.

جدول ۶- آزمودنی ها براساس وضعیت تحصیلات

تعداد	درصد فراوانی
زیر دیپلم	۲۰
دیپلم	۲۲
کاردانی	۱۳
کارشناسی	۲۸
ارشد به بالا	۱۷
مجموع	۱۰۰

تحلیل استنباطی یافته‌ها

➤ به نظر می‌رسد رابطه‌ای میان مشارکت شهروندان و اجرای موفق برنامه‌ها و فعالیت بهسازی و نوسازی در بافت‌های فرسوده شهر ایلام وجود دارد.

جدول ۷- نتایج ضریب رگرسیون ساده بین مشارکت شهروندان و اجرای موفق برنامه‌ها و فعالیت بهسازی و نوسازی در بافت‌های فرسوده شهر ایلام. ماخذ: نگارندگان

سطح معنی داری	t	ضرایب غیر استاندارد		مدل
		Beta	خطای استاندارد	
.010	2.622	.356	.399	مشارکت شهروندان

با توجه به جدول فوق و ضریب رگرسیونی استاندارد شده برای متغیر مذکور (۰.۳۹۹) در سطح خطای کمتر از ۰.۰۵٪ و با اطمینان ۹۵٪ معنی دار است بنا براین می‌توان گفت متغیر اجرای موفق برنامه‌ها و فعالیت بهسازی و نوسازی در بافت‌های فرسوده شهر ایلام چگونه می‌توانند بر مشارکت شهروندان تأثیر می‌گذارد. و میزان آن برابر با (۰.۳۵۶) می‌باشد.

➤ به نظر می‌رسد رابطه‌ای میان زیرساخت‌ها و نهادهای مرتبط برای تحقق مدیریت مشارکتی در طرح‌های نوسازی و بهسازی شهر ایلام وجود دارد.

جدول ۸- نتایج ضریب رگرسیون ساده بین زیرساخت‌ها و نهادهای مرتبط برای تحقق مدیریت مشارکتی در طرح‌های نوسازی و بهسازی شهر ایلام. ماخذ: نگارندگان

سطح معنی داری	t	ضرایب غیر استاندارد		مدل
		Beta	خطای استاندارد	
.۰۰۰	۴,۳۰۵	.۳۹۹	.۳۸۲	زیرساخت‌ها و نهادهای مرتبط

با توجه به جدول فوق و ضریب رگرسیونی استاندارد شده برای متغیر مذکور (۰.۳۹۹) در سطح خطای کمتر از ۰.۰۵٪ و با اطمینان ۹۵٪ معنی دار است بنا براین می‌توان گفت متغیر تحقق مدیریت مشارکتی در طرح‌های نوسازی و بهسازی شهر ایلام پاسخگوی نیاز با زیرساخت‌ها و نهادهای مرتبط و گروه‌های مختلف مردم است. و میزان این تأثیر برابر با (۰.۳۹۹) می‌باشد.

➤ به نظر می‌رسد رابطه‌ای میان مدیریت ساخت و مشارکت شهروندان در طرح نوسازی و بهسازی بافت فرسوده شهر ایلام وجود دارد.

جدول ۹- نتایج ضریب رگرسیون ساده بین مدیریت ساخت و مشارکت شهروندان در طرح نوسازی و بهسازی بافت فرسوده شهر ایلام. ماخذ: نگارندگان.

سطح معنی داری	t	ضرایب غیر استاندارد		مدل
		Beta	خطای استاندارد	
.۰۰۰	۱۰,۴۹۹	.۷۲۸	.۱۵۵	مدیریت ساخت و مشارکت شهروندان

با توجه به جدول فوق و ضریب رگرسیونی استاندارد شده برای متغیر مذکور (۰.۱۹۰) در سطح خطای کمتر از ۰.۰۵٪ و با اطمینان ۹۵٪ معنی دار است بنا براین می‌توان گفت متغیر طرح نوسازی و بهسازی بافت فرسوده شهر ایلام این خصوصیات را دارند که تا بر مدیریت ساخت و مشارکت شهروندان جاری شود. و میزان آن برابر با (۰.۱۵۵) می‌باشد.

نتیجه گیری

در نتیجه گیری مربوط به فرضیه پایین بودن میزان مشارکت شهروندان در نوسازی و احیای بافت های فرسوده شهری باید گفت مقایسه فراوانی های مربوط به این فرضیه، نشانگر برتری فراوانی های تمایل به مشارکت زیاد در مقایسه با مشارکت اندک شهروندان در نوسازی و احیای بافت های فرسوده شهری است. در نتیجه گیری مربوط به فرضیه دیگر یعنی نقش زیاد مدیریت شهری در نوسازی و احیای بافت های فرسوده شهری، مقایسه فراوانی ها نیز برتری فراوانی های نقش برجسته بر نقش کم رنگ مدیریت شهری را در نوسازی و احیای بافت های فرسوده شهری نشان می دهد.

بر اساس نظرسنجی از ساکنان بافت های فرسوده شهر ایلام در مورد بهسازی و نوسازی می توان گفت در طرح های بهسازی بافت های فرسوده شهری نیز مانند بسیاری از طرح های توسعه شهری، مشکل بی اعتمادی ساکنان به پروژه وجود دارد که این بی اعتمادی، از به اشتراک نگذاشتن فرایند نوسازی و بازسازی بافت های فرسوده با ساکنان این بافت ها نشئت می گیرد. بی توجهی مسئولان به نیازهای ساکنان- به عنوان کسانی که به طور مستقیم با مشکلات این گونه بافت ها در ارتباط هستند- این بی اعتمادی و نداشتن مشارکت را تشدید کرده است.

مطابق نتایج، پیش زمینه هرگونه مشارکت، اعتمادسازی ساکنان است که بی توجهی های مسئولان به نیازهای ساکنان و نیز نبود اقدام عملی

در اجرای برنامه های عملیاتی، این بی اعتمادی و در ادامه، نبود مشارکت را تشدید کرده است. مشخصات تحصیلی، شغلی، درآمدی و سکونت ساکنان، گویای نیازهای ویژه ساکنان بافت های فرسوده در برنامه ریزی برای افزایش میزان مشارکت شهروندان است.

پیشنهادات

- ✓ شناخت مناسب از گروه های مؤثر بر نوسازی بافت های فرسوده در مقیاس محله به معنای تمامی نقش آفرینان نوسازی شامل ساکنان، مالکان، مستأجران، معتمدان محلی، اقشار و اصناف مختلف اعم از جوانان، زنان، کسبه و نظایر آن، تشکل های قومی و مذهبی و همچنین دستگاه های مرتبط و هماهنگی بین آن ها؛
 - ✓ توجه ویژه به توانمندسازی اقتصادی و اجتماعی ساکنان بافت های فرسوده از طریق ارگان های مختلف اعم از مدیران شهری، سیاست گذاران، جامعه حرفه ای و دیگر مراجع ذی ربط؛
 - ✓ جلوگیری از موازی کاری و ناهماهنگی بین ستادهای استانی توانمندسازی محلی سکونتگاه های غیررسمی در مجموعه دولت و سازمان نوسازی شهر ایلام
 - ✓ اتخاذ تدابیر لازم از طریق شورای اسلامی شهر ایلام در زمینه مشخص کردن وضعیت بافت های فرسوده تاریخی با استفاده از راهکارهای قانونی و اخذ مجوزهای لازم از مجلس شورای اسلامی؛
 - ✓ افزایش تعداد دفاتر تسهیل گری نوسازی محله ها از طریق سازمان نوسازی شهر ایلام؛
- بررسی و رفع موانع اقتصادی، کالبدی، فرهنگی و حقوقی و اداری از طریق مسئولان ذی ربط، با توجه به اینکه مطابق یافته های این پژوهش، شهروندان به مشارکت در مدیریت ساخت و ساز در بافت های فرسوده تمایل دارند.

منابع و مراجع

- [۱] اسدیان، ف، سیاحی، ز، ۱۳۹۰، نقش و الگوی مشارکت مردمی در بهسازی و نوسازی بافت های فرسوده شهری (مطالعه موردی: محله عامری اهواز)، فصلنامه جغرافیایی آمایش محیط. شماره ۱۲.
- [۲] آیینی، م، ۱۳۸۶، موضوعات اقتصادی، مالی و مدیریتی بهسازی و نوسازی بافت های فرسوده شهری، تهران: انتشارات مرکز تحقیقات ساختمان و مسکن وزارت مسکن و شهرسازی.
- [۳] ایزدی، م، ۱۳۹۱، سیاست ها، برنامه ها و دست یافته های جمهوری اسلامی ایران در بهسازی و نوسازی شهری و ساماندهی و توانمندسازی سکونتگاه های غیررسمی.
- [۴] باغبانی، م، محمد گنجی، م، ۱۳۸۴، مشارکت مردم در ساماندهی محیط کالبدی، گامی به سوی پایداری محیطی، تهران، دانشگاه شهید بهشتی.
- [۵] بحرینی، س ح، ۱۳۸۲، فرایند طراحی شهری، تهران، دانشگاه تهران.
- [۶] خوب آیند، س، ۱۳۸۴، حاشیه نشینی مانعی اثر گذار در ارائه خدمات و امنیت شهری، نمونه موردی اصفهان، مجله علمی پژوهشی فضای جغرافیایی، شماره ۱۳، ۱۳۵-۱۵۵.
- [۷] حبیبی، س م؛ سعیدی رضوانی، ه، ۱۳۸۴، شهرسازی مشارکتی؛ کاوشی نظری در شرایط ایران، مجله هنرهای زیبا، شماره ۲۴.
- [۸] حبیبی، س م؛ مقصودی، م، ۱۳۸۶، مرمت شهری، چاپ سوم، انتشارات دانشگاه تهران.
- [۹] دویران، ا، مشکینی، ا، کاظمیان، غ، علی ابادی، ز، ۱۳۹۱، بررسی مداخله در ساماندهی بافت های فرسوده و ناکارآمد شهری با رویکرد ترکیبی (نمونه موردی: محله زینبیه زنجان)، مجله پژوهش و برنامه ریزی شهری، شماره ۷، صص ۷۱-۹۰.
- [۱۰] رفیعیان، م، بمانیان، م؛ رفیعیان، م، ۱۳۸۹، شناسایی پهنه های زمینه ساز توسعه خلاق بافت های فرسوده با رویکرد گردشگری در برنامه ریزی شهری «نمونه موردی محله امامزاده یحیی، ناحیه ۲، منطقه ۱۲ شهرداری» نشریه مدیریت شهری، دانشکده هنر و معماری، دانشگاه تربیت مدرس، شماره ۲۵، ص ۲۳۵.
- [۱۱] علوی تبار، ع، ۱۳۷۹، بررسی الگوی مشارکت شهروندان در اداره امور شهرها (جلد اول)، تهران، سازمان شهرداریهای کشور.
- [۱۲] ضرابی، ا؛ فریدپهرانی، س، ۱۳۸۸، رویکرد مشارکت جویانه در نوسازی و بهسازی بافت های فرسوده شهری. آرمانشهر، شماره ۲.
- [۱۳] طرح جامع تهران، ۱۳۸۵.
- [۱۴] مهندسین مشاور آرمانشهر، ۱۳۸۴، مطالعات راهبردی بافت های فرسوده شهر ارومیه، ۳۴-۳۷.
- [15] Roberts, P., Sykes, H. (2000). Urban Regeneration, London: Sage.
- [16] Hugh Barton, Marcus Grant (2003) " Richard Guise, Shaping neighborhoods" London, Spon press.
- [17] Pagh cedric, 2000, Squatter Settlements, Their Sustainability, Architectural Contributions, and Socio-Economic Roles. Incities Vol.
- [18] www.pps.com